

UNIVERSITATEA „BABEȘ – BOLYAI”
FACULTATEA DE TEOLOGIE REFORMATĂ

ROLUL BISERICII ÎN POSTMODERNISM

Rezumatul tezei de doctorat

**Conducător de doctorat,
Prof. Univ. Dr. Molnár János**

**Doctorand,
Cristian – Marius Munteanu**

CLUJ-NAPOCA

2019

Cuprinsul Tezei de Doctorat

Introducere.....	5
Capitolul I - Impactul secularismului asupra activității Bisericii	13
I.1 Înțelegând secularismul.....	13
I.2 Diferite definiții ale secularismului.....	20
I.3 Definirea Minții Seculare	25
I.4 Trăsăturile minții secularizate	26
I.5 Secularismul postmodernist	35
Concluzii.....	36
Capitolul II – Ideologia societății de la Premodernism la Postmodernism	38
II.1 Epoca Premodernă	38
II.2 Modernismul.....	40
II.2.1 Percepția spiritualității în Modernism - Iluminism.....	45
II.2.2 Credința creștină în Modernism - Iluminism	47
II.2.3 Viața creștină în Modernism	48
II.3 Era Postmodernă.....	51
II.3.1 Intelectualii de prim rang ai Postmodernismului.....	52
II.3.2 Schimbări filosofice majore în Postmodernism	72
II.3.3 Enunțurile fundamentale ale Postmodernismului.....	76
II.3.4 Încercări de definire	83
II.3.5 Modificări sociale, morale și spirituale în comparație cu Modernismul	95
II.3.7 „Re-tradiționalizarea” creștinismului	104
II.3.8 Evaluarea Postmodernismului	105
Concluzii.....	109
Capitolul III – Rolul Biblic al Bisericii în societate	111
III.1 Definiția Bisericii.....	111
III.2 Funcțiile Bisericii	116
III.3 Responsabilitățile majore ale Bisericii	140
III.4 Modele ale Bisericii.....	142
Concluzii.....	149
Capitolul IV – Biserica într-un cadru postmodern	151
IV.1 Situația generală a Bisericii din punctul de vedere al percepției publicului.....	151
IV.2 Va dispărea Biserica?	155
IV.3 Are Biserica încă mesaj?	156
IV.5 Cine ar putea fi interesat de serviciile Bisericii?	160
IV.6 Ce caută postmoderniștii sau oportunități postmoderniste.....	162
IV.7 „Ofertele” Postmodernismului pentru Biserică	169
IV.8 Influența pozitivă a Postmodernismului	172
IV.9 Răspunsurile teologice ale Bisericii la tezele postmoderniste.....	174

IV.9.1 Poziția Bisericii pentru Pragmatismul postmodernist	177
IV.9.2 Răspunsul Bisericii în fața <i>nimicirii Moralei Absolute</i>	179
IV.9.3 Ce spune Biserica despre <i>metanarațiuni</i> ?	180
IV.9.4 Biserica și <i>pluralismul</i> postmodernist	189
IV.9.5 <i>Adevărul obiectiv</i> în versiunea Bisericii	196
IV.9.6 Biserica – promotoarea unei <i>închinări adecvate</i>	200
IV.9.7 Raportarea Bisericii la cultura postmodernă	201
IV.9.8 Predicarea convertirii pentru postmoderniști	202
IV.9.9 Biserica și contracararea influenței Postmodernismului.....	205
IV.9.10 Provocări pentru misiunea Bisericii	208
IV.9.11 Scopul adunărilor Bisericii.....	210
Concluzii.....	224
CAPITOLUL V – Rolul Bisericii – Modele de slujire.....	226
V.1 Ce ar trebui să caracterizeze misiunea Bisericii în contextul postmodern?.....	226
V.2 Cum se adresează Biserica segmentului secularizat al societății?.....	229
V.3 Adaptare pentru nivelul interlocutorului.....	230
V.4 „Adaptarea” mesajului?!	234
V.5 Explicație sau experiență?	236
V.6 Misiune de tip „proces”	237
V.7 Cei patru „R”	237
V. 8 Misiune „transculturală”	239
V.9 Vârsta și emoțiile.....	239
V.10 Cum ar trebui să arate Biserica?.....	240
V.11 Schimbarea paradigmei misionare.....	242
V.12 Cei șase stâlpi ai Bisericii și obiceiurile greșite care îi macină	245
V.13 Eficiența misionară a Bisericii.....	248
V.14 Integrare sau separare?	251
V.15 Prezentarea Bibliei.....	253
V.16 Evanghelizare întrupată.....	258
V.17 Calitățile care ar trebui să fie mai întâi cultivate de către Biserica	262
V.18 Biserica și intelectualii postmoderniști	264
V.19 Abordarea nevoilor conștientizate ale populației	268
V.20 Biserica și categoriile defavorizate	269
V.21 Biserica într-o cultură consumeristă.....	270
V.22 Cât de atrăgătoare este Biserica?	275
V.23 Închinarea pentru publicul postmodernist.....	277
V.24 Biserica pentru copii și tineret.....	281
V.25 Leadership pozițional sau prin exemplu.....	283
V.26 Biserica și oaspeții ei.....	286

V.27 Modele de biserici inovative.....	287
Concluzii.....	290
Concluzii și dezvoltări ulterioare	292
Bibliografia.....	300

Cuvinte cheie:

Biserică, secularism, postmodernism, Biblie, spiritualitate, adevăr obiectiv, societate, misiune.

Afirmarea problemei

Biserica ocupă un loc în peisajul societății și în universul persoanelor individuale, indiferent de modul în care este percepută. Biserica reprezintă *ceva*, chiar dacă sensul acestui *ceva* poate varia de la dimensiuni covârșitoare ale interesului până la prezență insesizabilă și ne semnificativă. Rolul Bisericii este un subiect care poate stârni un interes extins atât pentru teologi, cât și pentru publicul neinițiat, datorită implicațiilor sale teologice și practice. Nu de puține ori, Biserica și rolul ei sunt subiecte publice de dezbatere, în principal pentru a reînșufleți energiile latente bisericești, sau pentru a conștientiza societatea că Biserica are încă ceva de spus, pe lângă alte motivații secundare. Chiar dacă uneori rolul Bisericii este tălmăcit confesional, învățătura despre Biserică trebuie abordată biblic, lăsând deoparte variantele subiective.

Sondajele de opinie evidențiază un nivel îngrijorător de scăzut al apartenenței formale a populației la organizațiile religioase, fapt ce îi determină pe specialiști, dar și pe neinițiați să afirme că vocea Bisericii se stinge treptat și se va diminua până la dizolvare, printre alte oferte societale. În ciuda unor date ce relevă un interes ridicat pentru preocupări spirituale în rândurile populației, parcurgerea studiilor sociologice recente, citate pe parcursul studiului, dovedesc incontestabil că spiritualitatea declarată nu se regăsește în frecventarea serviciilor Bisericii, că o anumită apartenență religioasă nu produce roade concrete nici pentru individ, nici pentru Biserică și nici pentru societate și că punctele de vedere despre viață nu sunt influențate de o anumită identitate religioasă formală.

Prin acest demers academic autorul și-a propus să analizeze mai întâi influența pe care Postmodernismul o exercită în societate în general și în dreptul rolului Bisericii în mod special. Acest subiect de cercetare este cu atât mai actual cu cât reprezentanții activi sau latenți ai creștinismului se despovăresc de vina neputințelor vizibile ale Bisericii, culpabilizând exclusiv Postmodernismul. Opinenții răstoarnă toată încărcătura nemulțumirilor lor cronicizate în dreptul unor termeni folosiți cu obstinație în deceniile noului mileniu: „postmodern” și „postmodernism”. Pe lângă învinovățirea aproape exclusivă a Postmodernismului pentru toate daunele produse Bisericii, din păcate

frecvența utilizării acestor termeni este invers proporțională cu numărul ocaziilor pe care cercetătorii și le pun deoparte ca să înțeleagă semnificația vorbelor care au devenit leitmotiv.

Când introducem datele sociologice într-un cadru contemporan, postmodernist, de înțelegere și interpretare, rezultatul poate duce ori la anihilarea oricărei speranțe, ori la reanimarea optimismului. În ce fel și în ce măsură afectează Postmodernismul spiritualitatea creștinilor, activitățile liturgice și cele misionare ale Bisericii, dar și esența relațiilor pe care creștinii le dezvoltă cu concetățenii lor? Aduce Postmodernismul atingere modului în care este interpretată și apoi aplicată Biblia de către Biserică? Ce teorii, practici sau proiecte ar trebuie să definească rolul Bisericii astăzi? În ce termeni se poartă dialogul dintre Biserică și societate? Este creștinismul o alternativă filosofică la paradigma postmodernistă? Cum ar trebui să fie interpretate dezinteresul creștinilor față de propunerile Bisericii și numărul din ce în ce mai scăzut al închinătorilor la serviciile publice religioase? Ar trebui Biserica să se relanseze în ținută actuală și să reafirme triumfalist, în stil modernist mesajul ei dogmatic exclusivist și statutul său de valoare supremă și poziția privilegiată cu care a pornit parcursul său istoric? Sau ar trebui să părăsească locul de cinste în care a fost așezată de Isus și să renunțe la rolul său formator, preluând statutul relativist de „una dintre multele voci”? Este astăzi Biserica forțată să aleagă între cele două, sau oferă postmodernismul și o a treia variantă de abordare? Această lucrare de cercetare a încercat să ofere un răspuns acestor întrebări și altele.

Importanța subiectului pentru cunoașterea domeniului

Dilemele cu care Biserica se confruntă sunt complexe. Pentru a înțelege contextul prezent, trebuie să urmărim rădăcinile acestuia până la izvoare. De aceea, această lucrare a trecut succint în revistă perioade istorice pe care Biserica le-a traversat și care au marcat ori învățătura ori practica Bisericii, sau chiar pe ambele. Privirea generală istorică a examinat sumar diferitele etape și filosofii care s-au remarcat în societate, evaluând în ce măsură și în ce fel au afectat acestea atât percepția despre sine a Bisericii, cât și rolul acesteia în ochii posibililor beneficiari. Au fost analizate schimbările recente și trăsăturile religioase ale societății contemporane, modul în care aceasta se raportează la divinitate și învățăturile creștine, sumarizate într-un termen pe cât de complex în sensuri, pe atât de laconic redat - *secularism*.

Fără pretenția unei abordări exhaustive, lucrarea a încercat să contribuie la înțelegerea mai mult decât a semanticii termenilor, trecând prin conținutul acestora și oprindu-se la impactul pe care-l creează aceste concepte în lume și modul în care Biserica se referă la această realitate.

Ipoteza centrală a studiului

Lucrarea evidențiază avântul și complexitatea fenomenului postmodernist, este o invitație la reanalizare teologică pentru identificarea, explicarea și reafirmarea izvoarelor divine de proveniență a Bisericii și caută să descopere dacă Postmodernismul este sau nu este relevant pentru activitățile curente ale Bisericii.

Autorul și-a propus să furnizeze credincioșilor și conducătorilor bisericilor material pentru analizarea situației curente și pentru creionarea unor culoare noi de acțiune. În ce privește publicul țintă, lucrarea nu se adresează doar mediului academic, ci are în vedere atât starea lucrurilor dintr-o biserică locală, ce trebuie ajutată să descopere, să conștientizeze și să își asume răspunderile ce derivă din rațiunile de a exista ale Bisericii, cât și publicului larg creștin și necreștin. Obiectivul principal al lucrării este încurajarea cititorului creștin către o înțelegere actualizată atât a stării Bisericii, cât și a rolului acesteia în contextul postmodernist, în mod special în spațiul european, unde provocările postmoderniste se simt mai puternic și unde decodarea și soluționarea acestora este văzută ca urgență.

Considerații metodologice

Disciplina de bază, care a asigurat cadrul general al discutării acestui subiect este Teologia, pornind de la convingerea autorului că Biblia este revelația lui Dumnezeu și sursă unică a adevărului și practicii religioase. Pe parcursul lucrării, totuși, din dorința de a surprinde cât mai cinstit realitatea și a oferi soluții cât mai realiste, au fost inserate puncte de vedere filosofice, istorice, sociologice etc., folosind o exprimare uzuală, inclusiv în dreptul aspectelor teologice, pentru a facilita accesul cât mai multor categorii de cititori.

Literatura care abordează Postmodernismul este vastă, de aceea au fost parcurse și analizate și puncte de vedere ale unora dintre cei care au perspective diferite în privința subiectului: cei interesați de Postmodernism și de efectele lui pozitive asupra Bisericii, cei care îl examinează cu atenție și îi evidențiază părțile slabe și cei indiferenți, care nu cred că Postmodernismul ar exista măcar.

Acest studiu a construit pe temelile așezate de cercetări anterioare, dar a abordat Postmodernismul și din perspectiva modului în care acesta influențează Biserica și mai ales rolul acesteia, aspect care nu a fost dezvoltat în mod consistent până acum. În timp ce au fost produse numeroase studii care abordează conceptul de Postmodernism pe de o parte și Biserica pe de altă parte abordându-se diferite dimensiuni ale acestora, rolul Bisericii în Postmodernism trebuie să fie delimitat și exprimat corespunzător.

Ideile principale ale tezei

Primul capitol, *Impactul secularismului asupra activității Bisericii* analizează sumar ceea ce se întâmplă în societatea contemporană, din perspectiva modului în care spiritualitatea este înțeleasă și trăită. Se descrie cadrul discuției despre rolul Bisericii în contemporaneitate, pornind de la dezinteresul evident atât al credincioșilor cât și al celor neinițiați religios față de Dumnezeu și Biserică, instituția care îl reprezintă în principal. S-a încercat o definiție conceptuală și practică a fenomenului care evidențiază această lipsă de preocupare religioasă – *secularism*, dintr-o perspectivă bivalentă: punctul de vedere al Bisericii și perspectivele exterioare. Omul contemporan, tribut ar concepțiilor curente, în dorința sa după dezvoltare, cunoaștere și stăpânire a mediului prin capacități proprii, a respins religia ca opțiune plauzibilă. Iar această tendință scoate în evidență o reluare a intențiilor inițiale de după Creațiune ale diavolului de îndepărtare a omului de surse credibile și pline de potențial de dezvoltare sau refugierea lui, în cel mai rău caz, într-o blazare religioasă indusă de generalizarea înstrăinării de Dumnezeu și căutarea unui surogat de comunicare cu supranaturalul, definit strict personal. Pierderea gradată a dominației absolute a Bisericii în spectrul religios de-a lungul istoriei a echivalat cu o abordare dezorientată a societății și culturii și cu o abatere de la linia biblică etalon de comportament. Biserica suferă și un împovăraător deficit de imagine, până acolo încât a ajuns să piardă atât influența cât și funcția de punct de referință. Al doilea pas a fost încercarea de definiție a *secularismului* din diferite perspective - teologice, tradiționale și protestante, descoperind că, din fericire deficitul de orientare religioasă nu inhibă complet căutarea omului după spiritual, dragoste, dezvoltare sufletească, relații sincere, valori durabile etc. Capitolul a continuat cu o incursiune în trăsăturile minții secularizate, căutând să sublinieze, că în postmodernism *secularismul* are o formă diferită de manifestare. Acesta presupune interes pentru spiritualitate dar dezgust față de forme și

instituții religioase, și preocupare pentru valori care odinioară erau exprimate doar de către Biserică.

Al doilea capitol, *Ideologia societății de la Premodernism la Postmodernism*, pornește retrospectiv, de la rădăcinile Premoderne ale trăsăturilor actuale ale lumii, trecând prin Modernism și influența acestuia asupra spiritualității și credinței creștine și se oprește la izvoarele filosofice ale Postmodernismului, analizând contribuțiile lui Nietzsche, Derrida și Foucault, până la modificarea semnificativă a punctelor de vedere despre viață din perioada contemporană. În perioada Modernismului, lumea era considerată o imensă mașinărie ce declama o încredere exagerată în puterea rațiunii și a capacităților științei de a rezolva dilemele existențiale și problemele cotidiene ale umanității. În acea vreme, Biserica a trebuit să-și afirme curajos și consecvent, credința că viitorul este obiectivul ei de căpătâi, investind cu perspectivă și așteptând ce este mai bun de la ziua de mâine. Fără pretenția unei definiții exhaustive, s-a analizat înțelegerea prezentă a Postmodernismului și mai ales relevanța acestui concept pentru Biserică, subliniind dogmele Postmodernismului, relațiile dintre acestea și învățăturile Bisericii și eventualele punți de comunicare ce s-ar putea construi între cele două. Postmodernismul este o noțiune greu de fixat într-o definiție precisă, cu atât mai mult cu cât susținătorii acestuia diferită în perspectivele lor, mai mult sau mai puțin relevante. Termenul este vag, iar o definiție nu este adecvată ideologiei postmoderniste. Mai degrabă decât să fie definit, Postmodernismul a fost analizat prin valorile și conceptele pe care le promovează, printre cele mai uzitate numărându-se pluralismul și schimbarea. Postmodernismul nu crede în progres și nu așteaptă nicio îmbunătățire a parametrilor existenței. Dacă totuși se modifică ceva, aceasta este pur și simplu o întâmplare, fără vreo legătură cauzală directă. Postmodernismul este adus în prim plan de o criză a autorității, de neîncrederea în afirmațiile atotcuprinzătoare despre adevăr și cunoaștere și de decepțiile provocate de marile metanarațiuni ale Modernismului. Dacă în societatea Pre-Modernă autoritatea era considerată indiscutabilă și nenegociabilă, aspecte preluate în marile teme teologice ale Bibliei prezentate cu predilecție în Modernism, în Postmodernism influența general acceptată a unei persoane sau a unei instituții în diverse sfere ale vieții sociale este ruptă în fragmente, este discutabilă și poate fi provocată. De aceea, s-ar putea considera că Postmodernismul este de fapt o reacție virulentă față de Modernism. Căutările majore ale postmoderniștilor sunt autenticitatea, proprie și a

altora, și comunitatea, pe care o oferă și unde se simt proprietari prin participare. Din punctul de vedere al relațiilor cu ceilalți, acestea au prioritate față de construirea unei siguranțe obiective prin investirea exhaustivă în superioritatea conceptelor și idealurilor personale. Contextul imediat este decisiv pentru postmoderniști, în detrimentul ideilor filosofice de adecvare a cunoștințelor la obiectul lor sau de generalizare, perspectiva fiecăruia definind exclusiv noțiunile de bine sau rău. Pentru postmoderniști, realitatea este prezentată și definită în mod subiectiv, nu printr-o descoperire din afară, iar așa-zisa înțelegere a realității este de fapt rezultatul unei interpretări, care este la rândul ei tranzitorie. Atunci când individul postmodernist are de ales între autoritatea exercitată de către terți din afara sa și câștigarea unei experiențe personale dobândite printr-un exercițiu perseverent, consideră mai importantă experiența personală decât autoritatea. În plus, când un set de învățături dogmatice stă în balanță evaluativă având experiența personală drept contraopțiune, aceasta din urmă este preferată.

Al treilea capitol, *Rolul biblic al Bisericii în societate*, a examinat din punct de vedere teologic și practic definiția, funcțiile biblice și responsabilitățile majore ale Bisericii, sugerând modele biblice ale Bisericii, fără interpretări confesionale. Biserica a fost întemeiată de Isus Hristos și constituie adunarea credincioșilor care își asumă o identitate definită de Isus, zidită pe jertfa Fiului lui Dumnezeu și mandatată să-L glorifice pe Dumnezeu și să conducă pe oameni spre mântuire. Având origine divină și caracter universal, Biserica este și investită cu autoritate să împlinească planul original al lui Dumnezeu, ce a fost formulat în alți termeni – „faceți ucenici din toate neamurile”. (Matei 28, 19). Natura Bisericii este evidențiată prin imaginile metaforice folosite în Noul Testament: *Trupul lui Hristos*, *Poporul lui Dumnezeu* și *Templul Duhului Sfânt*. Obiectivele Bisericii sunt interne și externe. Între cele interne au fost menționate: închinarea – menținerea vieții Trupului lui Hristos și consolidarea credincioșilor ca popor al lui Dumnezeu. Între cele externe: slujirea societății – ca personificare socială a Împărăției lui Dumnezeu și evanghelizarea – transmiterea speranței și a adevărilor teologice despre Dumnezeu. Responsabilitățile majore ale Bisericii sunt: dispoziția permanentă de a sluji și capacitatea de a-și adapta atât exprimarea cât și modul de raportare la schimbările constante. Modelele pe care Biserica ar trebui să le folosească în slujire sunt cele de vestitor, care proclamă un mesaj și slujitor, care transformă bisericile într-o exprimare a *diaconiei*. Orice discuție despre biserică, trebuie să înceapă

cu obiectivele pe care Dumnezeu le-a avut în vedere la crearea acesteia. Biserica creștină s-a născut din pasiunea pentru oameni care definea în exclusivitate Dumnezeirea și care ținea către modificarea salvatoare a destinului final al pământenilor. Doar că, prin trecerea de la o generație la alta, de la Autor către ucenici și de la aceștia până la contemporani, pasiunea salvatoare și-a pierdut și intensitatea și sensul. Pentru a reanima dragostea pentru binele veșnic al oamenilor, reprezentanților bisericii trebuie să li se reamintească obiectivele originale, pe cât de simple, pe atât de incandescente și pe cât de neglijate pe atât de puternice. Biserica trebuie să-și reafirme cu putere identitatea și zelul de odinioară pentru lucrările lui Dumnezeu. Însă doar o recunoaștere la nivel intelectual a situației critice din prezent nu aduce automat îmbunătățiri. O asumare conștientă a viziunii lui Dumnezeu, printr-o teologie acurată poate învia energii latente și aduna speranțe disipate. Iar dimensiunea teologică este susținută și urmată de o experiență religioasă adecvată, de o calibrare a dinamismului spiritual și a fizionomiei morale care însuflețește viziunea. Nu este suficient ca biserica să sublinieze valoarea cunoașterii unei doctrine corecte. Neglijarea aspectelor practice ale religiei care transformă mai întâi viața subiectului și apoi, prin influențare directă pe a celor din context, erodează creștinismul până la nivelul unei teorii lipsită de forța convingerii. Ca o consecință directă, biserica devine o enclavă teologică, privată de bucuria inițierii unor dialoguri mântuitoare. Asumarea intelectuală a acestei viziuni nu determină automat lansarea unor acțiuni. Responsabilitățile bisericii și modelele sale de slujire nu sunt asumate rațional. Experimentarea adevărurilor este partea cea mai atractivă a religiei. Biserica creștină s-a născut în urma unei spectaculoase experiențe personale transformaționale, care s-a extins către grupuri și apoi către întreaga lume cunoscută la acea dată. De aceea, sarcina bisericii creștine din prezent este să își asume aceeași responsabilitate de vestire și slujire, la nivel mintal și sufletesc, care face credința creștină vie și convingătoare.

Capitolul al treilea reprezintă punctul central al lucrării. Acesta pune definițiile și datoriile Bisericii alături de contextul social și religios postmodernist descris în primele două capitole. Prin urmare, următoarele două capitole folosesc definițiile, funcțiile, modele și responsabilitățile majore ale Bisericii, pentru a personaliza o ofertă a Bisericii, specifică acestor vremuri.

Al patrulea capitol, *Biserica într-un cadru postmodern* analizează atât viața curentă a Bisericii (componentă, mesaj, filosofie de viață) cât și răspunsurile teologice

pe care Biserica trebuie să le creeze, să le exerseze și să le ofere atât teoretic cât și prin exercițiile sale misionare. Au fost sugerate și moduri de raportare a Bisericii la cultura postmodernistă, propunându-se diferite maniere de angajare în dialogurile contemporane, prin modalități creative de a transmite mesajul Bisericii în contextul discutat. Biserica Creștină traversează o perioadă extrem de critică, reliefată atât prin lipsa de preocupare a membrilor bisericilor pentru idealuri duhovnicești noi, cât și prin dezinteresul celor care nu aparțin sferelor religioase pentru orice propunere bisericească. Situația statistică a Bisericii trebuie analizată responsabil și vizionar. Acest demers poate aduce un ultim argument în favoarea abandonării Proiectului „Biserică” sau poate deschide ochii opinenților către posibilități noi de a introduce Biserica printre opțiunile de luat în calcul, într-o societate lipsită de repere durabile. Șansele de revenire a Bisericii vor crește direct proporțional cu interesul acesteia pentru un diagnostic cinstit și o întoarcere urgentă la parametri normali de funcționare, prin asumarea mandatului său biblic, prin înnoirea ofertelor pentru public, prin sporirea atractivității din multe unghiuri de vedere și prin schimbarea sensului acțiunilor sale, de la centripet către centrifug. Biserica nu poate continua să promoveze o agendă împotriva postmodernismului, ci dimpotrivă ar trebui să caute mijloace și forme prin care să devină relevantă în realitatea culturală în care se află. Viața creștină nu poate fi separată de principiile pe care le predică, chiar dacă acestea pot părea uneori neplăcute, împovărătoare, stânjenitoare sau prea solicitante. Biserica nu predică generalizarea confortului și nici conveniența diversității, ci unicitatea opțiunilor contemplative față de Dumnezeu.

Al cincilea capitol, *Rolul Bisericii – modele de slujire*, sugerează modalități concrete prin care Biserica își exercită rolul de lider de opinie și exponent al unor soluții salvatoare pentru lumea aflată în derivă filosofică, analizând prioritățile cheie și oferind câteva recomandări despre cum ar trebui Biserica să-și desfășoare mandatul. Într-o cultură postmodernă, Biserica este obligată să se contextualizeze gradat, întrucât necredincioșii postmoderniști au de traversat două prăpăstii înainte de a-și uni destinele cu orientarea creștină. Prima este cea culturală, iar a doua cea a Evangheliei. Oricât ar părea de ciudat, la primul contact cu elementele creștine, Evanghelia pare ciudată datorită subiectelor pe care le abordează dar și a soluțiilor pe care le propune. În rolul pe care Biserica intenționează să-l dovedească, trebuie să mobilizeze toate energiile sale creative astfel încât tot ceea ce concepe și lansează – închinare, instruire, misiune – să fie

recunoscute ca răspunsuri pertinente și actuale. Perspectiva din care Biserica privește aceste realități, poate schimba și modul de raportare, din pericol către oportunitate. Biserica are de ales între a se ascunde după propriile sale agende, proiecte de întreținere sau inițiative previzibile tradiționale pentru salvarea aparențelor de instituție activă, și un pas reformator în față, asumându-și misiunea de lider de opinie și acțiune, pentru care are și mandat și resurse. Schimbarea este nenegociabilă, chiar dacă este costisitoare. Biserica nu se poate schimba, dar cei care o compun, da. Observăm două provocări care răsar acolo unde postmodernismul se intersectează cu Biserica. Prima, o investigație mai adâncă a acestui subiect din perspectivă biblică, filosofică, antropologică și culturală. A doua, integrarea acestor teme în universul credinței care să creeze un impact asupra modului în care ne trăim credința față de alții, atât individual cât și comunitar.

Concluzii și dezvoltări ulterioare

Obiectivul acestei lucrări nu este criticarea Bisericii Creștine, ci reafirmarea rolului ei. Biserica a fost creată și lansată de Isus Hristos pentru a indica, oportun și salvator, calea spre mântuire. În istoria ei bimilenară, Biserica a fost martoră la convulsii istorice, dispute teologice și frământări sociale care au afectat, împreună sau separat, cursul fluent al activităților sale specifice.

Lucrarea a debutat cu descrierea stării și trăsăturilor religioase ale lumii contemporane, evidențiind faptul că glasul Bisericii se face din ce în ce mai puțin auzit, pe de o parte datorită nivelului scăzut al apartenenței formale a populației la organizațiile religioase, iar pe de altă parte datorită prestațiilor anacronice ale Bisericii. Postmodernismul adună de jur împrejurul Bisericii provocări unice, pe care aceasta nu le-a mai întâlnit la o asemenea intensitate născând în istorie.

Lucrarea a evidențiat faptul că Postmodernismul este un aspect al vieții curente, care nu poate fi negat și nici măcar trecut cu vederea. În ce privește abordarea, este extrem de important ca Biserica să evite o culpabilizare în corpore a Postmodernismului și să fructifice șansele de recalibrare și afirmare cu proștețime a identității sale pe care le oferă contemporaneitatea. Unii se întreabă dacă nu cumva era Postmodernă a fost deja depășită, intrând în una Post-postmodernă. Rațiunile unei asemenea preocupări vin din revenirea în rândurile maselor a interesului pentru spiritualitate, ce ar putea fi tradus printr-o renaștere a perspectivelor și valorilor tradiționale. Biserica trebuie să aibă în

atenție realitatea că interesul s-a diversificat în societatea post-industrială, pe lângă creștinismul instituționalizat, numărând și pe creștinii independenți, repudiați de Biserica oficială și pe așa-ziii creștini intelectuali, captivați de învățătura creștină, dar fără nicio legătură cu Biserica organizată.

Postmodernismul oferă Bisericii mari și unice perspective de relansare. În primul rând prin lecții pe care trebuie să le învețe despre afirmarea rădăcinilor sale istorice și a identității sale divine, iar apoi prin ajustarea instrumentelor sale de lucru, prin calibrarea metodelor sale de promovare și prin adaptarea mesajelor sale la nevoile disperate ale publicului contemporan. Lucrarea a scos în evidență câteva aspecte ce au în vedere instituția Bisericii și rolul individual al credincioșilor.

În ce privește profilul său instituțional, Biserica are rol profetic, iar acesta nu se exercită prin impunerea unor puncte de vedere distincte asupra altora, cu atât mai puțin prin exprimări verbale, oricât de profunde ar fi acestea. Mandatul reformator și salvator al Bisericii se realizează printr-o viață smerită, dar convingătoare, influențată de adevărul predicat și exteriorizată prin fapte de dragoste, care sporesc eficiența prezentărilor ulterioare ale credincioșilor. Biserica este, prin însăși esența ei, chemată să promoveze Veștile Bune prin exprimare verbală și întrupare, pornind de la o nevoie reciprocă: lumea are nevoie de mesajul Bisericii, iar Bisericii i se oferă cadrul să își exemplifice concretetea mesajului. Dacă Biserica doar se subordonează unei agende sociale populare ce predică egalitatea de șanse și dreptatea socială, își pierde garanția morală și își trădează chemarea.

Un alt rol al Bisericii este să vorbească persuasiv și să lupte pentru însănătoșire spirituală și emoțională. Doar o prestație holistică a Bisericii, prin cuvânt și fapte poate recredibiliza și valida prezența societală a acesteia, lăsând locuri largi pentru intervenții miraculoase Celui care a întemeiat Biserica și a murit pentru ea și care îi onorează pe creștini cu locuri de slujire alături de Dumnezeu.

Biserica nu are nicio șansă să revină în actualitate prin impunere. Postmoderniștii sunt extrem de rezervați la orice noțiune sau manifestare a autorității explicite. Puterea și exponenții acesteia, precum și corectitudinea sau onestitatea luărilor lor de cuvânt sunt privite cu neîncredere. Fără a cunoaște precis motivele din spatele acestei prudențe, este un lucru cert că stilul de conducere agreat de postmoderniști nu este cel exprimat de un lider charismatic, atotputernic și perfect, ci de unul care întruchipează modelul unui lider

slujitor. În același timp, credința și optimismul conducătorului, care transmit energie de viață, sunt elemente fundamentale pentru căutările postmoderniștilor. Conducătorii nu stabilesc doar linii directoare, ci și transmit mobilizare pentru schimbare prin propriul exemplu. În plus, Biserica își exercită rolul de lider în societate și prin ceea ce realizează credincioșii, urmare a exemplului și însuflețirii primite de la conducători, prin sesiunile de instruire specifică.

În ce privește exercitarea drepturilor religioase individuale, într-un context în care absolutul și relativul pot conviețui pe aceeași unitate de timp și de persoană, Biserica trebuie să abandoneze pretențiile moderniste absolutiste care impuneau puncte de vedere religioase și să respecte dreptul oricărui om de a avea sau nu o părere, de a adera sau nu la un punct de vedere și de a propovădui sau nu o anumită convingere. În felul acesta, libertatea religioasă este garantată ca drept inalienabil, atât pentru cel care prezintă, cât și pentru cel care recepționează mesajul. Totodată, creștinii sunt chemați să mărturisească normele etice absolute prezentate de Isus Hristos în mijlocul unei abordări morale îndoielnice și al unor interpretări contestabile a drepturilor persoanei.

Biserica locală trebuie să reflecte natura Bisericii în general, ca o comunitate a părtășiei și zidirii reciproce. Biserica nu trebuie să promoveze o părtășie creată artificial pentru salvarea unor aparențe sau umplerea unor goluri liturgice, ci una care îl are în vedere pe credincios în ciuda neajunsurilor pe care le provoacă sau a numărului nedumeririlor la care caută răspuns. Pentru aceasta, Biserica trebuie să fie adaptabilă și flexibilă, cu atât mai mult cu cât pe de o parte ea nu poate să dovedească o cunoaștere completă a lui Dumnezeu și a modului Său de a dialoga cu oamenii, iar pe de altă parte Dumnezeu și nu Biserica stabilește și împlinește criteriile mântuirii și ale accederii în Împărăția Slavei. Biserica trebuie să părăsească „activismul” și să înceapă „ucenicizarea”, să aibă justificare obiectivă pentru fiecare dintre programele sale, să inoveze permanent pentru a răspunde cât mai multor nevoi ale maselor, să își înnoiască închinarea, toate acestea, sunt influența Duhului Sfânt conducând la o energizare a credincioșilor care își înțeleg misiunea și își trăiesc cu pasiune mandatul transformator.

În Postmodernism, Biserica este limitată și în prezentarea cu însuflețire a principalului ei instrument de autentificare identitară și promovare apologetică – Biblia, datorită marilor semne de întrebare încrustate în mințile publicului din perioada când Biserica își justifica biblic anumite abuzuri sociale și ingerințe politice. Postmoderniștii

nu mai privesc Biblia ca pe un îndrumar fără cusur, iar rostul acesteia este exercitat, în opinia lor, doar printr-o hermeneutică consecventă. Însă, pentru o lume postmodernistă ce apreciază schimbul liber și nelimitat de idei, renunțarea la supremația rațiunii și interferența cu supranaturalul, creștinismul poate fi relevant din punct de vedere intelectual. Biserica are datoria să prezinte Biblia în relație directă cu Isus al Bibliei, care a valorizat relațiile din cadrul comunității. Biblia ne îndeamnă la experimentarea comunicării cu Dumnezeu și a creșterii în Hristos. Misiunea Bisericii nu va fi în primul rând aceea de a convinge publicul țintă să accepte mental elemente de dogmă, ci de a oferi oamenilor posibilitatea să experimenteze părtășia unei comunități de credință și comuniune. Acest prim pas va fi urmat de o modificare cotidiană și ascendentă a parametrilor spiritualității personale, care se va consolida pe măsură ce relațiile comunitare o vor testa.

În privința rolului Bisericii pentru individul contemporan, Postmodernismul nu trebuie să fie privit ca un fenomen secundar, care se întâmplă la marginea societății. Postmodernismul influențează întreaga cultură, astfel încât, atunci când cineva de identifică drept *postmodernist*, acceptă prin aceasta că paradigma lui despre viață îi modifică obiceiurile, definițiile și trăsăturile gândirii. În ce privește prezența socială a creștinilor, lucrarea a căutat răspuns și la întrebarea dacă acțiunile Bisericii și faptele creștinilor sunt suficiente argumente în favoarea Evangheliei, sau dacă Vestea Bună trebuie transmisă și prin cuvinte. Răspunsul ideal a venit prin Isus Hristos: El a predicat și a transmis ucenicilor Săi o solie ce trebuie propovăduită, întrucât faptele de bine au nevoie și de un suport teoretic. Când Isus și-a trimis ucenicii în misiune, le-a oferit atât daruri de slujire cât și daruri de predicare. Predicarea este explicarea faptelor bune, iar acestea dovedesc autenticitatea predicării. De aceea, cele două, slujirea și predicarea se certifică reciproc. Pentru ca un creștin să depășească dificultățile inerente unui dialog purtat pe astfel de coordonate, el trebuie să evite pretențiile absolutiste în privința aspectelor teoretice și practice ale credinței sale. În schimb, temeinicia unui adevăr prezentat stă în demonstrarea practică a aceluși adevăr. De aceea creștinii care sunt ispitiți să continue expunerea învățăturilor Bisericii în stil modernist sunt somați să abordeze o apologetică orientată practic, prin exemplificarea în propria viață a lecțiilor predate. Doar așa, partenerul postmodernist de dialog poate testa capacitatea unei învățături de a oferi ceea ce făgăduiește. Astfel, Biserica primește provocarea de a demonstra prin

reprezentanții săi, puterea transformatoare a Evangheliei și dispoziția creștinilor de a trăi practic mesajul Crucii lui Hristos, prin sacrificiul pentru alții. Creștinul trebuie să înțeleagă ce responsabilități uriașe poartă față de o lume sfâșiată de conflicte și circumspectă la învățături expuse teoretic, decizându-se să fie „o epistolă vie”, oferind celor curioși, neinițiați sau debusolați o ilustrare personală a istoriei mântuirii, expusă atât prin modalitatea și conținutul închinării sale individuale și publice, cât și prin apologetica sa întrupată.

În Postmodernism este încurajată exprimarea fiecăruia și descurajată pretenția de superioritate a unei anumite înțelegeri, cheia interpretării fiind punctul de vedere al fiecăruia. Fiecare este considerat capabil să contribuie la o înțelegere amplă a adevărilor dezbătute și, totodată, încurajat să aleagă din diversitatea înțelegerilor ceea ce îl atrage sau îl convinge. Îmbinarea automată a unor puncte de vedere opuse este de asemenea un element cheie pentru postmoderniști. De aceea, într-o lume lipsită de speranță autentică și care pune în loc un optimism fără fundament, creștinul trebuie să manifeste spiritualitate autentică, prietenie și o viziune sănătoasă în privința viitorului. *Speranța* este un element decisiv în ansamblul instrumentelor pe care creștinul vrea să le folosească pentru a-și realiza misiunea slujitoare. Unul dintre rolurile Bisericii este să trăiască *speranța* atât individual, cât și la nivel comunitar și să ajute această noțiune să poarte mesaje însuflețitoare într-o lume slăbită spiritual și dezorientată. Creștinul are rolul de a mărturisi Evanghelia nu doar ca un adevăr valabil pentru persoană, ci și pentru public.

În peisajul religios contemporan, convertirea este un subiect discutat și disputat, atât din perspectiva liberului arbitru al oricărui închinător, exercitat prin dreptul și obligația de a-și decide traseul spiritualității, cât și din punctul de vedere al libertății de conștiință, implicit a dreptului fiecăruia de a-și exprima convingerile și trăirile. Climatul postmodernist pare deschis către decizii dintre cele mai radicale, de aceea creștinul nu trebuie să uite că mesajele sale trebuie să aibă o finalitate, care se cuantifică mai înainte de orice prin modificarea în bine a parametrilor existențiali interni ai fiecărei persoane, înaintea oricărei îmbunătățiri de cadru, mediu sau context.

Biserica trebuie să folosească prilejul să evalueze teoria și practica misiunii sale, să caute răspuns la întrebarea dacă lipsa de dispoziție misionară a credincioșilor este o consecință a influențelor postmoderniste din societate care au înlocuit predicarea cu

dialogul și evanghelizarea cu mărturisirea, sau este o urmare a pierderii sensului misiunii personale, care ar avea potențialul să salveze în primul rând pe mesager. Credincioșii trebuie să înțeleagă dacă din partea lor se așteaptă doar să „transfere” către alții niște tradiții religioase, aspect repudiat în Postmodernism sau să prezinte totuși o învățătură de bază pe care să o acompanieze cu experiența personală. Aici ne întâlnim cu un capitol important care merită dezvoltat ulterior – ce trebuie să aibă prioritate în misiunea Bisericii: viața creștină individuală sau afirmarea credinței? Valoarea practică a eticii creștine sau dogma? Mai poate evanghelizarea de tip proclamare să fie legitimă în ochii postmoderniștilor sau ar trebui să fie înlocuită cu un dialog în care fiecare, manifestând respect reciproc ascultă punctele de vedere ale celuilalt, cu obiectivul de a clarifica înțelegerile greșite, urmând ca fiecare să-și păstreze „tabăra”, dar să încerce totuși să contribuie împreună la binele comunității, prin asumarea unor valori sociale, un fel de interacțiune productivă între Biserică și societate. Un alt element care merită un studiu aprofundat este modul în care Postmodernismul influențează exercitarea rolului Bisericii dinspre afirmarea unor adevăruri propoziționale către prezentarea dimensiunilor practice ale credinței creștine. Declamarea deschisă a adevărurilor creștine tinde să fie înlocuită cu frumusețea dialogului inter-religios, tolerarea altor puncte de vedere părând să fie mai valoroasă decât exprimarea unor enunțuri salvatoare. Apostolul Petru le transmite creștinilor îndemnul de a fi gata să prezinte temeiurile credinței lor oricui ar întreba. Un aspect ce merită aprofundat este cui să vorbească un creștin, dacă postmoderniștii nu sunt interesați de teorii religioase și prin urmare nu pun întrebări despre crezul altora? Un alt domeniu ce necesită un studiu amplu este rolul pe care Biserica ar trebui să-l joace în demersul ecologist al societății. Cum răspunde Biserica strigătului disperat al societății ce constată că resursele sunt epuizate cu o inconștientă alarmantă? Trebuie Biserica să își exprime un punct de vedere în dreptul protejării mediului, sau să se focalizeze exclusiv pe mântuirea de păcat și Împărăția „ce va să fie cu mărire și slavă”?

O altă valoare a Postmodernismului este accentul pus pe alteritate, ca o conștientizare a prezenței altora, manifestată prin acceptarea contribuției acestora la binele comun, alungând orice frică ce s-ar naște din manifestarea diversității. Recentele dezvoltări ale socializării online sporesc premisele creării unor comunități virtuale, ori în detrimentul bisericilor clasice, ori în complementaritate cu acestea. De aceea, un alt câmp de explorare viitoare în privința rolului Bisericii, este dacă grupurile virtuale pot fi

și reale, mai concret dacă ar putea să elimine obstacolele pe care membrii grupului virtual le întâmpină. Sunt bisericile online o alternativă la comunitățile constituite tradițional sau prezența fizică într-un anumit loc rămâne obligatorie pentru experiența închinării?

Biserica este deseori descrisă ca Trup al lui Hristos. Implicațiile acestei definiții sunt complexe, de aceea nu putem lăsa în afara preocupărilor viitoare în privința rolului Bisericii, răspunsul postmodernist la noțiunea tradițională *extra ecclesiam nulla salus*. Când analizăm atât ideea de mântuire, cât și modul de a o dobândi, acest postulat tradițional pare să se afle într-un contrast izbitor cu punctele de vedere contemporane. S-ar impune mai întâi studierea temeiurilor Biblice ale acestei afirmații, iar apoi analizarea prin comparație a acestora cu punctele de vedere istorice care pun accent pe apartenență formală la anumite structuri instituționale, subliniindu-se și rolul Bisericii ca adunare de familie.

O altă interesantă temă de cercetare ar putea fi abordarea acestui subiect (Rolul Bisericii în Postmodernism) din perspectivă exclusiv exterioară bisericii, analizând punctele de vedere filosofice, sociale, pragmatice ale societății postmoderne.

În concluzie, sperăm ca cititorii creștini să conștientizeze mandatul ultimativ pe care, prin Biserică, Hristos l-a transmis tuturor urmașilor Săi și că aceștia vor simți din nou povara și plăcerea de a transmite entuziasmant și convingător mesajele Bisericii pentru o lume aflată în completă degingoladă. Biserica își exercită rolurile principale de vestitor, slujitor și profet prin trăirea principiilor lui Isus Hristos. Rolul Bisericii este să transmită bucurie și unitate prin spiritualitatea sa impresionantă, să convingă prin puterea sa duhovnicească, să mobilizeze la acțiuni în dreptul credincioșilor ei și împreună cu aceștia în favoarea societății. Această Biserică a fost odinioară de referință și trebuie să fie reînsuflețită. Fragmentarea produsă de individualismul modernist atât în dreptul persoanei (viață publică și viață privată), cât și între persoane, poate fi dizolvată într-o comuniune a credincioșilor ce trebuie să fie învățați să fructifice oportunitățile comunitare create de Postmodernism. Primul pas este trăirea spiritualității, ce nu poate fi dezvoltată în izolare și nici concentrată doar pe relații publice. Prima extremă duce către pustnicie, iar a doua către activism social. Idealul promovat de Biserică trebuie să țintească schimbarea mediului și îmbunătățirea relațiilor cu semenii, prin dezvoltarea relației personale cu Dumnezeu. Postmodernismul îi creează Bisericii șansa afirmării unei spiritualități proaspete, ca modalitate de a prezenta Evanghelia. Pentru aceasta,

Biserica are nevoie de mijloace și limbaj adaptate unei asemenea perioade, pentru a nu pierde ireparabil această oportunitate.

Are Biserica viitor? Poate Biserica să prevină alunecarea pe panta accelerat descendentă a secularismului? Răspunsul este un „DA” entuziast. Cum? În primul rând prin relevanță pentru cultura contemporană, în fața căreia nu poate să rămână neschimbată, prin cultivarea unei spiritualități sănătoase și responsabile și promovarea unei închinări autentice ce schimbă viața cotidiană a închinătorului. Acestea pot deveni instrumente misionare indirecte, dar eficiente. Creștinul nu va alerga după roade timpurii, ci va investi dragoste în mod necondiționat și nediscriminatoriu, fără să aștepte ceva în schimb și va accepta faptul că provocările veacului în domeniul valorilor și obiectivelor trebuie abordate cu metode adecvate. Acum, mai mult ca în oricare alt moment al istoriei, Biserica are un rol esențial de adus la îndeplinire: întruparea Evangheliei și exemplificarea modelului christic, prin transferarea credinței, ca influență, către orice domeniu al vieții. Pentru aceasta, va face eforturi să găsească cele mai actuale moduri să comunice apologetica sa într-un mod autentic – practicând o credință contemporană, susținută de o conformare biblică în privința spiritualității și închinării credincioșilor.

Bibliografie selectivă

- Allen, Diogenes. *Christian Belief in a Postmodern World*. Louisville: Westminster, 1989.
- Amaladoss, M. „Mission as action in hope.” Thomas, Norman. *Readings in World Missions*. London: SPCK, 1995.
- Ardelean, Ben-Oni. *Evaluarea Spiritualității Creștine Europene în Postmodernism*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2011.
- Barbu, Constantin. *Căzutul în cosmos*. Craiova: Pentagon-Dionysos, 1991.
- Barna, George. *Futurecast*. Austin: Tyndale House Publishers Inc., 2001.
- . *Growing True Disciples*. Colorado Springs: WaterBrook Press, 2001.
- Barna, George și Mark Hatch. *Boiling Point*. Grand Rapids: Baker Books, 2001.
- Barna, George. *The Habits of Highly Effective Churches*. Ventura: Regal Books, 1999.
- . *The Index of Leading Spiritual Indicators*. Dallas: Word, 1996.
- Barth, Karl. *Church Dogmatics*. Vol. 1. Edinburgh: T. and T. Clark, 1936.
- Bass, Bernard. *Stogdill's Handbook of Leadership: A Survey of Theory and Research*. New York: Free Press, 1989.
- Baudrillard, Jean. *Agonie des Realen*. Berlin, 1978.
- Bauer, Bruce. „Conversion and Worldview Transformation Among Postmoderns.” Bruce Bauer, ed. *Revising Postmodernism: An Old Debate on a New Era*. Berrien Springs: Department of World Mission, Seventh-Day Adventist Seminary, Andrews University, 2013. 85-100.
- Bauer, Frederic. *The Spiritual Society: What Lurks Beyond Postmodernism*. Wheaton: Crossway Books, 2001.
- Baugh, Ken și Rich Hurst. *Getting Real*. Colorado Springs: NavPress, 2003.
- Baum, Gregory. *Postmodern Discourse and Social Responsibility, Essays in Critical Theology*. Kansas City: Sheed & Ward, 1994.
- Baumann, Zygmunt. *Postmodern Ethics*. Oxford: Blackwell, 1993.
- . *Postmodernity and its Discontents*. Cambridge: Polity Press, 1997.
- Beckwith, Francis J. și Gregory Koukl. *Relativism*. Grand Rapids: Baker Books, 1998.
- Bell, Daniel. *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books, 1973.
- Bell, Ryan. „You Must Be Born Again: The Postmodern Turn and the (Re)conversion of the Church.” Bruce Bauer, ed. *Revisiting Postmodernism: An Old Debate on a New Era*. Berrien Springs: Department of World Mission Seventh-Day Adventist Theological Seminary Andrews University, 2013. 264-270.
- Benecke, Gerhard. *Germany in the Thirty Years War*. London: Edwin Arnold, 1978.
- Benedict, XVI. *On the Way to Jesus Christ*. San Francisco: Ignatius Press, 2005.
- Benke, William. *The Generation Driven Church: Evangelizing Boomers, Busters and Millenials*. Cleveland: Pilgrim Press, 2012.
- Bennis, Warren, Gretchen Spreitzer și Thomas Cummings. *The Future of Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass, 2001.
- Berger, Peter. *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. New York: Anchor, 1990.
- Bertens, Hans. *The Idea of Postmodern: A History*. London: Routledge, 1995.
- Best, Steven și Douglas Kellner. *The Postmodern Turn*. New York / London: The Guilford Press, 1997.
- Beyer, Hermann W. „Diakones, Diakonia, Diakonos.” Kittel, Gerhard. *The Theological Dictionary of the New Testament*. Vol. 3. Grand Rapids: Eerdmans, 1964.
- Bibby, Reginald W. *Fragmented Gods: The Poverty and Potential of Religion in Canada*. Toronto: Irwin Publishing, 1990.
- Birch, Bruce, și alții. *A Theological Introduction to the Old Testament*. Nashville: Abingdon, 2005.
- Blackaby, Henry și Henry Willis. *On Mission with God*. Nashville: B&H Publishing Group, 2009.
- Blackaby, Henry și Richard Blackaby. *Spiritual Leadership*. Nashville: Broadman & Holman Publishers, 2001.
- Blauw, Johannes. *The Missionary Nature of the Church: A Survey of the Biblical Theology of Mission*. New York: McGraw-Hill, 1962.

- Bloesch, Donald. „God the Civilizer.” Noll, Mark A. și David F. Wells. *Christian Faith and Practice in the Modern World*. Grand Rapids: Eerdmans, 1988.
- Bloom, Allan D. *The Closing of the American Mind*. New York: Simon and Schuster, 1987.
- Boa, Kenneth D. și Robert M Bowman Jr. *An Unchanging Faith in a Changing World: Understanding and Responding to Critical Issues that Christians Face Today*. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1997.
- Bonhoeffer, Dietrich. *Letters and Papers from Prison*. Londra: Fontana Books, 1968.
- Bosch, David J. *Believing in the Future: Toward a Missiology of Western Culture*. Valley Forge: Trinity, 1995.
- . *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*. New York: Orbis Books, 1991.
- Brânzei, Daniel. *Identitate creștină în istorie*. Grand Rapids, 1998.
- Bremmer, Robert H. *Children and Youth in America: a Documentary History*. Cambridge: Harvard University Press, fără an.
- Bridges, Jerry. *Growing Your Faith*. Colorado Springs: Multnomah Publishers, 2004.
- Brown, Colin. *Filosofie și credință creștină*. Oradea: Editura Cartea Creștină, 2000.
- Bruce, Steve. *Religion in Modern Britain*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- . *Religion in the Modern World: From Cathedrals to Cults*. New York: Oxford University Press, 1996.
- . *Religion in the Modern World: From Cathedrals to Cults*. New York: Oxford University Press, 1996.
- Brueggemann, Walter. *Theology of the Old Testament: Testimony, Dispute, Advocacy*. Minneapolis: Augsburg Fortress, 1997.
- Bruinsma, Reinder. *The Body of Christ*. Hagerstown: Review and Herald Publishing Association, 2009.
- Bunaciu, Otniel. *Istoria Bisericii și a Creștinismului*. București: Editura Universității București, 1996.
- Cairns, Earl. *Christianity through the Centuries*. Grand Rapids: Zondervan, 1981.
- Călinescu, Matei. *Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*. București: Editura Polirom, 2005.
- Campolo, Anthony. *A Reasonable Faith: Responding to Secularism*. Waco: Word Books, 1983.
- Caputo, John. *Augustine and Postmodernism: Confessions and Circumfession*. Bloomington: Indiana University Press, 2005.
- . *Deconstruction in a Nutshell*. New York: Fordham University Press, 1997.
- . *Radical Hermeneutics*. Bloomington: Indiana Press University, 1987.
- . *What Would Jesus Deconstruct? The Good News of Postmodernism of the Church*. Grand Rapids: Baker Academics, 2007.
- Cărtărescu, Mircea. *Postmodernismul românesc*. București: Humanitas, 2010.
- Casanova, Jose. *Public Religions in the Modern World*. Chicago: University of Chicago Press, 1994.
- Casanova, Jose. „The Religious Situation in Europe.” Hans Joas, Klaus Wiegandt. *Secularization and the World Religions*. Chicago: The University of Chicago Press, 2009. 209-227.
- Celek, Tim și Dieter Zander. *Inside the Soul of a New Generation*. Grand Rapids: Zondervan, 1996.
- Clement, Elisabeth. *Filosofia de la A la Z, Dicționar Enciclopedic de Filosofie*. București: All Educational, 1999.
- Clement, Olivier. *Viața din inima morții*. Târgoviște: Editura Pandora-M, 2001.
- Codreanu, Theodor. *Transmodernismul*. Iași: Junimea, 2005.
- Coleman, Robert. *The Master Plan of Discipleship*. Grand Rapids: Revell, 1998.
- . *The Master Way of Personal Evangelism*. Grand Rapids: Revell, 1993.
- Colson, Chuck. *The Body*. Waco: Word Publishing, 1992.
- Colzani, Gianni. „Presentation of Postmodernity.” Rolv Olsen, ed. *Mission and Postmodernities*. Edinburgh, 2011. 228-240.
- Constantineanu, Corneliu. „Postmodernity, Religion and Human Flourishing.” *Postmodernity - Friend or Foe?* Ed. Alexandru Neagoe și Heleen Zorgdrager. Timișoara: Mirton - Timișoara, 2009.

- Coralie, Alain. „Nike Culture and the Church: An Investigation of Postmodern Consumerist Culture and Its Implications for Church Life.” Bauer, Bruce. *Revisiting Postmodernism: An Old Debate on a New Era*. Berrien Springs: Department of World Mission Seventh-day Adventist Theological Seminary Andrews University, 2013. 217-236.
- Cotterell, Arthur, Roger Lowe și Ian Shaw. *Leadership. Lessons from the Ancient World*. Hoboken: John Wiley & Sons, 2006.
- Covey, Stephen. *Seven Habits of Highly Effective People*. New York: Simon and Schuster, 1989.
- Crabb, Larry. *Real Church, Does it Exist? Can I find it?* Nashville: Thomas Nelson Publications, 2009.
- D.A., Carson. „Mărturia Creștină într-un Veac al Pluralismului.” D.A., Carson. *Dumnezeu și cultura*. Oradea: Editura Cartea Creștină, 2006. 48-84.
- . *The Gagging of God: Christianity Confronts Pluralism*. Grand Rapids: Zondervan, 1996.
- Davie, Grace. *Europe the Exceptional Case: Parameters of Faith in the Modern World*. Darton: Longman and Todd, 2002.
- Davie, Grace. „Europe: The Exception That Proves the Rule.” P. Berger, ed. *The Desecularization of the World. Resurgent Religion and World Politics*. Grand Rapids: Eerdmans, 1999. 65-83.
- . *Religion in Britain since 1945*. Oxford: Blackwell, 1994.
- Deleuze, Gilles. *Diferență și repetiție*. 1995: Editura Babel, București.
- . *Nietzsche*. București: All Educational, 1999.
- . *Nietzsche et la philosophie*. Paris: Puf, 2014.
- Derrida, Jacques. „Force of Law: The Mystical Foundation of Authority.” Cornell, Drucilla, și alții. *Deconstruction and the Possibility of Justice*. New York: Routledge, 1992. 14-15.
- Descartes, Rene. *Două tratate filosofice*. București: Humanitas, 1992.
- Detweiler, Craig și Barry Taylor. *A Matrix of Meanings: Finding God in Pop Culture*. Grand Rapids: Baker Academics, 2003.
- Devitt, Michael și Kim Sterenly. *Limbaș și realitate*. Iași: Polirom, 2000.
- Dewey, John. *The Middle Works of John Dewey, 1899–1924*. Vol. 4: 1907-1909 Essays, Moral Principles in Education. Charlottesville: Southern Illinois University Press, 2003.
- Dobbelaere, Karel. *Secularization: An Analysis at Three Levels: Gods, Humans, and Religions*. New York: Peter Lang, 2002.
- Dockery, David. *The Challenge of Postmodernism: An Evangelical Engagement*. Grand Rapids: Baker Books, 1997.
- Dorrel, Jimmy. *Fourteen Realities About Today's Church That We Don't Want to See*. Birmingham: New Hope Publishers, 2006.
- Doukhan, Abigail. „Christianity for Postmodern: from Metanarrative to Storytelling.” Bauer, Bruce. *Revising Postmodernism: an Old Debate on a New Era*. Berrien Springs: Department of World Mission, Seventh-Day Adventist Theological Seminary Andrews University, 2013. 43-52.
- Doukhan, Jacques B. *Enigmele Bibliei: Daniel și Apocalipsa*. București: Viață și Sănătate, 2013.
- Downing, Crystal. *How Postmodernism Serves (My) Faith: Questioning Truth in Language, Philosophy and Art*. Downers Grove: IVP, 2006.
- Doyle, William. *The Oxford History of the French Revolution*. Oxford: Clarendon Press, 1989.
- Drăgan, Flore. *Imaginarul religios în epoca postmodernă*. Oradea: Scriptum, 2009.
- Drane, John. *Jesus and the Gods of the New Age: Communicating Christ in Today's Spiritual Supermarket*. Oxford: Lion Publishing, 2001.
- . *The McDonaldization of the Church*. Macon: Smyth & Helwys, 2012.
- Dulles, Avery. *Models of the Church*. New York: Image, 2002.
- Duquoc, Charles. *La Teologia in Esilio. La sfida della sua sopravvivenza nella cultura contemporanea*. Brescia: Queriniana, 2004.
- Dybdahl, John. *The Abundant Bible Amplifier: Hosea, Micah*. Boise: Pacific Press Pub. Assn., 1996.
- Eco, Umberto. *Postscript to the Name of the Rose*. San Diego: William Weaver, 1984.
- Ellis, E. Earle. *Pauline Theology: Ministry and Society*. Grand Rapids: Eerdmans, 1989.
- Elwell, Walter și Barry Beitzel. *Baker Encyclopedia of the Bible*. Grand Rapids: Baker, 1988.

- Erickson, Millard J. *Postmodernizing the Faith*. Grand Rapids: Baker Books, 1998.
- . *Teologie Creștină*. Vol. 3. Oradea: Editura Cartea Creștină, 1998.
- . *The Postmodern World: Discerning the Times and the Spirit of Our Age*. Wheaton: Crossway Books, 2002.
- . *The Promise & Perils of Postmodernism, Truth and Consequences*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2001.
- Fackre, Gabriel. *Christian Story, A Narrative Interpretation of Basic Christian Doctrine*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1996.
- Falwell, Jonathan. *Innovate Church*. Nashville: B&H Publishing Group, 2008.
- Fancourt, Graeme. *Brand New Church: the Church and the Postmodern Condition*. New York: SPCK, 2013.
- Ford, Kevin. *Jesus for a New Generation: Putting the Gospel in the Language of Xers*. Downers Grove: InterVarsity Press, 1995.
- Foucault, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Vintage, 1979.
- Foucault, Michel. „Intellectuals and Power.” Donald F. Bouchard, ed. *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*, ed. Donald F. Bouchard. Ithaca: Cornell University Press, 1977.
- Foucault, Michel. „Revolutionary Action: Until Now.” Donald F. Bouchard, ed. *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Ithaca: Cornell University Press, 1977. 220-221.
- Fowler, James W. *Faithful Change: The Personal and Public Challenges of Postmodern Life*. Nashville: Abingdon Press, 1996.
- Frame, John. *Contemporary Worship Music: A Biblical Defense*. Phillipsburg: R&R Publishing, 1997.
- Frost, Antony. *After the Rain: Lessons from the Wild for Leaders and Organisations*. Albany: Stonebridge Books, 2009.
- Frost, Michael și Alan Hirsch. *The shaping of things to come*. Peabody: Hendrickson Publishers, 2003.
- Fusco, Daniel. *Ahead of the Curve: Preparing the Church for Post-Postmodernism*. Mustang: Tate Publishing & Enterprises, 2010.
- Gangel, Kenneth O. și Warren S. Benson. *Educația creștină - Istoria și filosofia ei*. Oradea: Editura Cartea Creștină, 1994.
- Gay, Craig M. *The Way of the (Modern) World*. Grand Rapids: W.B.Eerdmans Pub., 1998.
- Geisler, Norman. *Etica creștină*. Oradea: Societatea Biblică din România, 2008.
- . *Filosofia religiei*. Oradea: Editura Cartea Creștină, 1999.
- Geisler, Norman și Frank Turek. *I Don't Have Enough Faith to be an Atheist*. Wheaton: Crossway Books, 2004.
- Geisler, Norman și Peter Bocchino. *Temelii de neclintit*. Timișoara: Editura Impact Media, 2005.
- Gelder, Craig Van. „Posmodernism and Evangelicals: A Unique Missiological Challenge at the Beginning of the Twenty-First Century.” *Missiology* fără an: 491-504.
- Gergen, Kenneth J. „The Saturated Self.” Middleton, R. și B. Walsh. *Truth is Stranger Than It Used to Be*. Downers Grove: InterVarsity Press, 1995.
- . *The Saturated Self: Dilemmas of Identity in Contemporary Life*. New York: Basic Books, 1991.
- Gibbs, E. Eddie și Ian Coffey. *Church Next: Quantum Changes in Christian Ministry*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2001.
- Gibbs, Eddie. *I Believe in Church Growth*. London: Hodder and Stoughton, 1990.
- . *The Rebirth of the Church. Applying Paul's Vision for Ministry in Our Post-Christian World*. Grand Rapids: Baker Academic, 2013.
- Gilkey, Langdon. *Naming the Whirlwind: The Renewal of God-Language*. Indianapolis: Bobbs-Merrill Company, 1969.
- Glanz, Oliver. „Postmodern Mission in Amsterdam: A Field Worker's Report about Method, Content and Limitations.” Bauer, Bruce. *Revisiting Postmodernism: An Old Debate on a New Era*. Berrien Springs: Department of World Mission Seventh-day Adventist Theological Seminary Andrews University, 2013. 327-346.

- Goncalves, Kleber de Oliveira. „Toward a Biblically Shaped Worldview of Otherness: An Urban Mission Approach to Community In a Postmodern Era.” Jerusalem, June 2012. 14.
- Goncalves, Kleber de Oliveira. „Witnessing to Christ in a Secular, Post-Christian, Postmodern Context.” Bruce Bauer, ed. *Revisiting Postmodernism: An Old Debate on a New Era*. Berrien Springs: Department of World Mission Seventh-day Adventist Theological Seminary Andrews University, 2013. 119-142.
- Goodall, Norman. *The Upsala Report 1968*. Geneva: World Council of Churches, 1968.
- Greer, Robert. *Mapping Postmodernism: A Survey of Christian Options*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2003.
- Grenz, Stanley. *A Primer on Postmodernism*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1996.
- Grudem, Wayne. *Making Sense of the Church*. Grand Rapids: Zondervan, 1994.
- Guinness, Os. „Mission Modernity: Seven Checkpoints on Mission in the Modern World .” P. Sampson, et al., ed.,. *Faith and Modernity*. Oxford: Regnum Books International, 1994.
- Gumbel, Nicky. *Questions of Life*. Sussex: Kingsway Publications Ltd., 1993.
- Guthrie, Stan. *Missions in the Third Millenium*. Colorado Springs: Paternoster, 2002.
- Haan, Richard. *Fericirea nu este un accident*. București: GBV, 1994.
- Habermas, Jürgen. *Il discorso filosofico della modernita*. Roma-Bari: Laterza, 1987.
- Halle, J. Russell. *The Unchurched: Who Are They and Why They Stay Away*. San Francisco: Harper and Row Publishing, 1980.
- Halverson, Richard. *Somewhere Inside of Eternity*. Portland: Multnomah Press, 1981.
- Handaric, Mihai. *Tratat de istoria interpretării Teologiei Vechiului Testament*. Arad: Carmel Print, 2007.
- Harvey, David. *Condiția postmodernității*. Timișoara: Amarcord, 2002.
- . „The Condition of Postmodernity.” *The Post-Modern Reader* 1992.
- Hassan, Ihab. „Toward a Concept of Postmodernism.” Natholy, Joseph, Linda Hutcheon și eds. *A Postmodern Reader*. New York: State University of New York Press, 1993. 280-281.
- Hawkins, Greg și Cally Parkinson. *Reveal*. Carol Stream: Tyndale House Publishers, 2007.
- Henriksen, Jan-Olav. „Multifaced Christianity and the Postmodern Condition : Reflections on its Challenges to Churches in the Northern Hemisphere.” Rolv Olsen, ed. *Mission and Postmodernities*. Edinburgh: Regnum Books International, fără an. 3-21.
- Heron, Alasdair. *A Century of Protestant Theology*. Philadelphia: Westminster Press, 1980.
- Hicks, Peter. *Evangelicals and Truth*. Leicester: Apollos, 1998.
- Hiebert, Paul G. *Transforming Worldviews: An Anthropological Understanding of How People Change*. Grand Rapids: Baker Academic, 2008.
- Hill, Philip. *The Church of the Third Millenium: A Straight - Talking Guide to the Postmodern World and its Impact on the Church*. Carlisle: Paternoster Press, 1999.
- Hinchman, Sandra. *Political Theory and Postmodern*. Cambridge University Press, 1991.
- Horton, David. *The Portable Seminar*. Grand Rapids: Baker Publishing Group, 2006.
- Howe, Reuel. *The Miracle of Dialogue*. New York: Seabury Press, 1963.
- Hunsberger, George R. „The Church in the Postmodern Transition.” Foust, Thomas F., și alții. *A Scandalous Prophet: The Way of Mission after Newbigin*. Grand Rapids: Eerdmans, 2002. 95-106.
- Hunter, George G. *How to Reach Secular People*. Nashville: Abingdon Press, 1992.
- . *The Celtic Way of Evangelism*. Nashville: Abingdon Press, 2000.
- Hunter, George G. *How to Reach Secular People*. Nashville: Abingdon Presss, 1992.
- Hutchcraft, Ronald. *The Battle for a Generation*. Chicago: Moody Press, 1996.
- Hutcheon, Linda. *Politica postmodernismului*. București: Editura Univers, 1997.
- Huyssen, Andreas. *Cultură și Societate. Dezbateri Contemporane*. București: Institutul European, 2001.
- Iuga, Romică. *Evangelizare după Modelul Suprem*. Arad: Easy Print, 1994.
- J. Thomas Wren. *The Leaders' Companion*. New York: The Free Press, 1995.
- J.Bottum. „Christians and Postmoderns.” *First Things* February 1994.
- J.I.Packer. *Knowing God*. Downers Grove: InterVarsity Press, 1973.

- Jameson, Frederic. *Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism*. Duke University Press, 1991.
- Jencks, Charles. „The Post-Modern Agenda.” Jencks, Charles. *The Post-Modern Reader*. New York/London: St.Martins Press, 1992.
- Johansson, Lars. „New Age – A Synthesis of Premodern, Modern and Postmodern.” Sampson, Philip, Vinay Samuel și eds. *Faith and Modernity*. Oxford: Regnum Books, 1994. 208-251.
- Johnson, Marshall. *The Evolution of Christianity: Twelve Crises that Shaped the Church*. New York: Continuum, 2005.
- John Paul II. *Encyclical Letter Redemptoris Missio of the Supreme Pontiff John Paul II*. Boston: Pauline Books & Media, 1990.
- Jones, Tony. *Postmodern Youth Ministry*. Grand Rapids: Zondervan, 2001.
- Kaiser, Christopher B. „From Biblical Secularity to Modern Secularism: Historical Aspects and Stages.” Hunsberger, George R. și Craig Van Gelder. *The Church Between Gospel and Culture: The Emerging Mission in North America*. Grand Rapids: William B. Eerdmans, 1996. 81.
- Kaiser, Walter. *The Promise-Plan of God: A Biblical Theology of the Old and New Testament*. Grand Rapids: Zondervan, 2008.
- Kaldor, Peter. *Taking Stock: a Profile of Australian Church Attenders*. Adelaide: Openbook, 1999.
- Kärkkäinen, Veli-Matti. „The Church in the Post-Christian Society Between Modernity and Late Modernity: L. Newbigin’s Post-Critical Missional Ecclesiology.” Rolv Olsen, ed. *Mission and Postmodernities*. Edinburgh: Regnum Books International, 2011. 83-108.
- Kearney, Richard. *Dialogues with Contemporary Continental Thinkers*. Manchester: Manchester University Press, 1984.
- Keel-Leu, Othmar. *The Symbolism of the Biblical World*. New York: Seabury Press, 1978.
- Keen, Sam. „Death in a Posthuman Era.” Marty, Martin E, și Dean G. Peerman. *New Theology*. New York: Macmillan, 1968.
- Kimball, Dan. *Emerging Worship: Creating New Worship Gatherings for New Generations*. Grand Rapids: Zondervan, 2004.
- . *The Emerging Church: Vintage Christianity for the New Generations*. Grand Rapids: Zondervan, 2003.
- . *They Like Jesus But Not the Church*. Grand Rapids: Zondervan, 2007.
- Kinnaman, David. *Unchristian: What a New Generation Really Thinks about Christianity*. Grand Rapids: Baker Books, 2007.
- Kirk, J. Andrew, Kevin J. Vanhoozer și eds. *To Stake a Claim: Mission and the Western Crisis of Knowledge*. Maryknoll: Orbis Books, 1999.
- Kirk, J.Andrew. *Mission under Scrutiny: Confronting Current Challenges*. Darton: Longman and Todd, 2006.
- Kirk, J.Andrew. „The Post-Modern Condition and the Churches’ (Co)Mission.” Rolv Olsen, ed. *Mission and Postmodernities*. Edinburgh: Regnum Books International, 2011. 22-38.
- . *What is Mission? Theological Explorations*. Darton: Longman and Todd, 1999.
- Kouzes, James și Barry Posner. *The Leadership Challenge*. San Francisco: Jossey-Bass, 1987.
- Kraft, Charles. *Anthropology for Christian Witness*. Maryknoll: Orbis Books, 1996.
- Krüggeler, Michael, Karl Gabriel și Winfried Gebhardt. *Institution Organisation Bewegung*. Wiesbaden: Springer Fachmedien GmbH, 1999.
- Küng, Hans. „The Charismatic Structure of the Church.” *Concilium* 4 (1965): 51.
- . *The Church*. New York: Sheed and Ward, 1967.
- Küng, Hans, Yves Congar și Daniel O’Hanlon. *Council Speeches of Vatican II*. Glen Rock: Paulist Press, 1964.
- Ladd, George. *A Theology of the New Testament*. Grand Rapids: Eerdmans, 1993.
- Lawrence Cahoone, ed. *From Modernism to Postmodernism: An Anthology*. Oxford: Blackwell, 1996.
- Lefter, Ioan Bogdan. *Postmodernism - din dosarul unei „bătălii” culturale*. București: Paralela 45, 2000.
- Liege, P.A. „Church of the World.” Nesiotes, Nikos A., Philippe Maury și Pierre Andre Liege. *Discerning the Times*. Techny: Divine World Publications, 1968. 131 - 132.

- Long, Jimmy. *Generating Hope: A Strategy for Reaching the Postmodern Generation*. Downers Grove: InterVarsity Press, 1997.
- Lossky, Nicholas. „Social Gospel Movement.” *Dictionary of the Ecumenical Movement*. Grand Rapids: Eerdmans, 1991.
- Lyon, David. *Postmodernitatea*. București: DU Style, 1988.
- Lyotard, Jean-Francois. *Condiția postmodernă*. Cluj: Idea Design & Print, 2003.
- . *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Minneapolis: The University of Minnesota Press, 1984.
- . *The Postmodern Explained*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2003.
- MacArthur, John. *Ashamed of the Gospel*. Wheaton: Crossway Books, 2010.
- . *The Pillars of Christian Character*. Ventura: Regal, 2009.
- . *The Truth War*. Nashville: Thomas Nelson, 2008.
- MacDonald, James. *Gripped by the Greatness of God*. Chicago: Moody Publishers, 2009.
- MacIntyre, Alasdair. *After Virtue: A Study in Moral Theory*. Notre Dame: University of Notre Dame, 1984.
- Macquarrie, John. *Principles of Christian Theology*. New York: Scribner, 1966.
- Mahary, Simret. „Adventism Meets Postmodernism: Letting the Bible Speak in Postmodern Times.” Bauer, Bruce. *Revisiting Postmodernism: An Old Debate on a New Era*. Berrien Springs: Department of World Mission Seventh-day Adventist Theological Seminary Andrews University, 2013. 315-326.
- Malphurs, Aubrey. *A New Kind of Church*. Ventura: Regal, 2007.
- Mannion, Gerard. *Ecclesiology and Postmodernity: Questions for the Church in Our Time*. Collegeville: Liturgical Press, 2007.
- Manolescu, Nicolae. *Despre poezie*. Brașov: Aula, 2002.
- McDonagh, Sean. *Greening the Christian Millenium*. Dublin: Dominican Publications, 1999.
- McGrath, Alister. *A Passion for Truth*. Leicester: Apollos, 1996.
- . *A Passion for Truth*. Leicester: Apollos, 1996.
- . *Bridge Building: Effective Christian Apologetics*. Downers Grove: InterVarsity Press, 1992.
- McGrath, Alister E. *Christian Theology: An Introduction*. Vol. 3rd ed. Oxford: Blackwell, 2001.
- . *Intellectuals Don't Need God and Other Modern Myths*. Grand Rapids: Zondervan, 1993.
- McKnight, Edgar. *Post-Modern Use of The Bible: The Emergence of Reader-Oriented Criticism*. Nashville: Abingdon Press, 1988.
- McLaren, Brian. *A New Kind of Christianity*. New York: HarperOne, 2010.
- McLaren, Brian B. *Church on the Other Side: Exploring the Radical Future of the Local Congregation*. Grand Rapids: Zondervan, 2006.
- McLaren, Brian. *Church on the Other Side: Exploring the Radical Future of the Local Congregation*. Grand Rapids: Zondervan, 2006.
- . *Reinventing Your Church*. Grand Rapids: Zondervan, 1998.
- McNeal, Reggie. *The Present Future: Six Tough Questions for the Church*. San Francisco: Jossey-Bass, 2003.
- Michael Green; Alister McGrath. *How Shall We Reach Them*. Nashville: Thomas Nelson, 1995.
- Middleton, Richard J. și Brian Walsh. *Truth Is Stranger Than It Used to Be: Biblical Faith in a Postmodern Age*. Downers Grove: InterVarsity Press, 1995.
- Milne, Bruce. *Cunoaște adevărul*. Oradea: Editura Făclia, 2006.
- Minantrea, Milfred. *Shaped by God's Heart: The Passion and Practices of Missional Churches*. San Francisco: John Wiley, 2004.
- Mitterauer, Michael. *A History of Youth*. Oxford: Blackwell, 1993.
- Montesquieu, Charles Louis de. *Despre spiritul legilor*. București: Editura Științifică, 1964.
- Moody, Dale. *The Word of Truth. A Summary of Christian Doctrine Based on Biblical Revelation*. Grand Rapids: Eerdmans, 1981.
- . *The Word of Truth. A Summary of Christian Doctrine Based on Biblical Revelation*. Grand Rapids: Eerdmans, 1981.
- Myron Penner. *Christianity and the Postmodern Turn*. Grand Rapids: Brazos Press, 2005.
- Nay, Oliver. *Istoria ideilor politice*. Iași: Polirom, 2008.
- Neil, Stephen. *Crises of Belief*. London: Hodder and Stoughton, 1984.

- Never on a Sunday: the Challenge of the Unchurched*. Glendale: Barna, 1990.
- Newbiggin, Lesslie. *A Word in Season*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1994.
- . *Foolishness to the Greeks: The Gospel and Western Culture*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1986.
- . *The Gospel in a Pluralist Society*. Grand Rapids: Eerdmans, 1989.
- . *The Open Secret: An Introduction to the Theology of Mission*. Grand Rapids: Eerdmans, 1995.
- . *Truth to Tell: The Gospel as Public Truth*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1991.
- Newport, John. „The Purpose of the Church.” Basden, Paul și David S. Dockery. *The People of God*. Broadman Press, 1991. 19-40.
- Nicolescu, Basarab. *Transdisciplinaritatea*. Iași: Polirom, 1999.
- Niebuhr, Richard H. „Christ and Culture.” New York: Harper & Row, 1951.
- Nietzsche, Friderich. *Antichristul*. Cluj: ETA, 1991.
- Nietzsche, Friederich. *Așa grăit-a Zarathustra*. București: Editura Antet, 2009.
- . *Călătorul și umbra sa. Omenesc, prea omenesc*. București: Editura Antet, 2000.
- . *Despre Genealogia Moralei*. Cluj-Napoca: Echinox, 1993.
- . *Dincolo de bine și de rău*. București: Editura Humanitas, 1991.
- . *Ecce homo*. București: Ideea Europeană, 2017.
- Nietzsche, Friederich. „Nebunul.” *The Portable Nietzsche*. New York: Viking, 1954.
- . *Știința veselă („la gaya scienza”); Genealogia moralei; Amurgul idolilor*. Vol. 1. București: Editura Humanitas, 1994.
- . *Voința de putere*. București: Editura Antet, 2010.
- Noll, Mark și David Wells. *Christian Faith and Practice in the Modern World*. Grand Rapids: W.B.Eerdmans, 1988.
- Norman, Ernan A. *A Strategy For Reaching Secular People – The Intentional Church in a Post-Modern World*. Bloomington: AuthorHouse, 2007.
- . *A Strategy For Reaching Secular People – The Intentional Church in a Post-Modern World*. Bloomington: AuthorHouse, 2007.
- Oden, Robert. *The Bible Without Theology*. San Francisco: Harper & Row, 1987.
- Oden, Thomas C. *Notes on the Death of Modernity in America and Russia*. Downers Grove: InterVarsity, 1992.
- Oden, Thomas C. „The Death of Modernity and Postmodern Evangelical Spirituality.” Dockery, David S. *The Challenge of Postmodernism: An Evangelical Engagement*. Grand Rapids: Baker, 2001. 19-33.
- . *The Living God. Systematic Theology*. Vol. 1. San Francisco: Harper Collins, 1992.
- Olson, David. *The American Church in Crisis*. Grand Rapids: Zondervan, 2008.
- Oosterwal, Gottfried. „The Process of Secularization.” Rasi, Humberto M., Fritz Guy și eds. *Meeting the Secular Mind: Some Adventist Perspectives*. Berrien Springs: Andrews University Press, 1985.
- Orton, David. *Essays on Old Testament History and Religion*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1989.
- Packer, J.I. „Timpul liber și stilul de viață: timpul liber, plăcerea și comoara.” D.A.Carson. *Dumnezeu și cultura*. Oradea: Editura Cartea Creștină, 2006. 396-410.
- Paulien, Jon. *Evanghelia veșnică pentru o lume veșnic în schimbare*. București: Editura Viață și Sănătate, 2012.
- . *Evanghelia veșnică pentru o lume veșnic în schimbare*. București: Editura Viață și Sănătate, 2012.
- . *Present Truth in the Real World: The Adventist Struggle to Keep and Share Faith in a Secular Society*. Boise: Pacific Press Pub.Assn, 1993.
- Pearson, J. *Interpersonal Communication*. Glenview: Scott, Foreman and Company, 1983.
- Penner, Myron. *Christianity and the Postmodern Turn*. Grand Rapids: Brazos Press, 2005.
- Peters, George W. „The Church and Development: A Historical View.” Henry, Karl F.H. și Robert Lincoln Hancock. *The Ministry of Development in Ecumenical Perspective*. Pasadena: William Carey Library, 1979.
- Phan, Peter C. *The Gift of the Church*. Collegeville: The Liturgical Press, 2000.

- Phillips, Timothy R. și Dennis L. Okholm. *Apologetica creștină în lumea postmodernă*. Oradea: Editura Cartea Creștină, 2007.
- Pinnock, Clark. *Tracking the Maze*. San Francisco: Harper & Row, 1990.
- Piper, John. *Desiring God*. Sisters: Multhomah Publishers, 2003.
- Platinga, Cornelius și Sue Rozeboom. *Discerning the Spirits: A Guide to Thinking About Christian Worship Today*. Grand Rapids: Eerdmans, 2002.
- Platt, David. *Radical*. Colorado Springs: Multnomah Books, 2011.
- Poe, Harry Lee. *Christian Witness in a Postmodern World*. Nashville: Abingdon Press, 2001.
- Pop, Paraschiva. *Regresia moralei*. Oradea: Editura Cartea Creștină, 2003.
- Popa, Gheorghe. *Comuniune și înnoire spirituală în contextul secularizării lumii moderne*. Iași: Editura Trinitas, 2000.
- Popescu, Dumitru. *Teologie și cultură*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1993.
- Porter, Muriel. *Land of the Spirit? The Australian Religious Experience*. Geneva: World Council of Churches, 1990.
- Race, Richard. *Postmodernism in Educational Theory*. Tufnell, 1999.
- Rainer, Tom și Eric Geiger. *Simple Church*. Nashville: Broadman & Holman Publishers, 2006.
- Rainer, Tom. *The Unchurched Next Door: Understanding Faith Stages as Keys to Sharing Your Faith*. Grand Rapids: Zondervan, 2003.
- Raines, Robert. *New York*. New York: Joanna Cotler Books, 1961.
- Rămureanu, Ioan. *Istoria Bisericească Universală (vol.I)*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, 1987.
- Rene, Remond. *Religie și societate în Europa*. Iași: Polirom, 2003.
- Rice, Richard. *A Survey of 20th Century Revival Movements in North America*. Peabody: Baker Academic, 1988.
- . *Believing, Behaving, Belonging: Finding New Love for the Church*. Roseville: Association of Adventist Forums, 2002.
- Riddell, Michael. *Threshold of the Future: Reforming the Church in the Post-Christian West (Gospel and Cultures)*. London: SPCK Publishing, 1998.
- Roennfeldt, Peter. „The Secular Person as a Target for Mission.” Baumgartner, Erich. *Re-visioning Adventist Mission in Europe*. Berrien Springs: Andrews University Press, 1998. 58-69.
- Rognlien, Bob. *Experiential Worship: Encountering God with Heart, Soul, Mind and Strength*. Arva: Navpress Canada, 2005.
- Roof, Wade Clark. *Spiritual Marketplace: Baby Boomers and the Remaking of American Religion*. Princeton: Princeton University Press, 1999.
- . *Istoria filosofiei, de la începuturi până la Renaștere*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2005.
- Roxburgh, Alan. *Reaching a New Generation*. Downers Grove: InterVarsity Press, 1993.
- Rust, Eric Charles. *Salvation History: A Biblical Interpretation*. Louisville: John Knox Press, 1962.
- Sanders, Philip Dea. *Adrift: Postmodernism in the Church*. Nashville: Gospel Advocate, 2000.
- Scazzero, Peter. *The Emotionally Healthy Church*. Grand Rapids: Zondervan, 2003.
- Schaeffer, Francis. *Trilogia*. Oradea: Editura Cartea Creștină, 2002.
- Schemann, Alexander. *Church, World, Mission*. Crestwood: St. Vladimir's Seminary Press, 1979.
- Schopenhauer, Arthur. *Aforism asupra înțelepciunii în viață*. Chișinău: Editura Gheorghe Asachi, 1994.
- Sinek, Simon. *Start With Why*. New York: Penguin Group, 2009.
- Sire, James W. *Universul de lângă noi*. Oradea: Editura Cartea Creștină, 2005.
- Smith, Chuck Jr. *The End of the World, as We Know It: Clear Direction for Bold and Innovative Ministry in a Postmodern World*. Colorado Springs: WaterBrook, 2001.
- Smith, David. *Mission after Christendom*. Darton: Longman and Todd, 2003.
- Smith, James. *The Devil Reads Derrida and Other Essays on the University, the Church, Politics and the Arts*. William B. Eerdmans Pub. Co, 2009.
- . *Who's afraid of Postmodernism: Taking Derrida, Lyotard and Foucault to Church*. Manitoba: Winnipeg, 2010.
- Sofocle. *Oedip rege*. București: Biblioteca pentru toți, 1968.

- Stackhouse, John. „Postmodern Evangelism: Sharing the Gospel as a Nonviolent Metanarrative.”
Bauer, Bruce. *Revising Postmodernism: An Old Debate on a New Era*. Berrien Springs:
Department of World Mission, Seventh-Day Adventist Theological Seminary, Andrews
University, 2103. 31-42.
- Staples, Russell Lynn. *Transmission of the Faith in a Secular Age*. New Orleans: Andrews Society
for Religious Studies, 1990.
- Stetson, Brad și Joseph G. Conti. *The Truth about Tolerance*. Downers Grove: InterVarsity Press,
2005.
- . *The Truth About Tolerance*. Downers Grove: Intervarsity Press, 2005.
- Stone, Bryan. *Evangelism After Christendom: The Theology and Practice of Christian Witness*.
Grand Rapids: Brazos Press, 2007.
- Stott, John. *Issues Facing Christians Today*. Basingstoke: Marshalls, 1984.
- Strommen, Merton. „Communicating Values.” Gillepsie, Bailey. *Perspectives on Values*.
Riverside: La Sierra University Press, 1993. 21-46.
- Stuart Sim, ed. *Postmodern Thought*. Duxford: Icon Books, 1998.
- Surdu, Alexandru, Alexandru Boboc și Marin Aiftinca. *Studii de Istorie a Filosofiei Universale
XIV*. București: Editura Academiei Române, 2006.
- Susek, Ron. *Firestorm: Preventing and Overcoming Church Conflicts*. Grand Rapids: Baker
Books, 1999.
- Sweet, Leonard. *Soul Tsunami: Sink or Swim in the New Millennium Culture*. Grand Rapids:
Zondervan, 1999.
- Swindoll, Charles. *The Church Awakening*. New York: Faith Works, 2010.
- Syme, David. „ADRA and Mission.” Baumgartner, Erich. *Revisioning Adventist Mission in
Europe*. Berrien Springs: Andrews University Press, 1998. 163-166.
- Tarnas, Richard. *The Passion of the Western Mind*. London: Pimlico, 1991.
- Taylor, Charles. *A Secular Age*. London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007.
- The Role of the Diakonia of the Church in Contemporary Society*. Geneva: World Council of
Churches, 1966.
- Thompson, Roger T. *Religion in Australia: a History*. Melbourne: Oxford University Press, 1994.
- Tomlinson, Dave. *The Post Evangelical*. London: Triangle, 1995.
- Toulmin, Stephen. *Cosmopolis. The Hidden Agenda of Modernity*. New York: The Fress Press,
1990.
- Towns, Elmer. *11 Innovations in the Local Church*. Ventura: Regal, 2009.
- . *Perimeters of Life*. Chicago: Moody Publishers, 2004.
- . *Putting an End to Worship Wars*. Nashville: Broadman & Holman Publishers, 1996.
- . *Revival and Church Growth Work Text*. Boston: Harcourt and Brace, fără an.
- . *What's Right with the Church*. Ventura: Regal, 2009.
- Trim, David. „Watchmen - Over the Flux of Thought: Michel Foucault and the Historical
Development of Postmodernism Philosophy.” Bruce Bauer, ed. *Revising Postmodernism:
An Old Debate on a New Era*. Berrien Springs: Department of World Mission, Seventh-
Day Adventist Theological Seminary, 2013. 1-30.
- Tylor, Edward Burnett. *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology,
Philosophy, Religion, Art and Custom*. Vol. 1. London: John Murray, 1871.
- Vattimo, Gianni. *After Christianity*. New York: Columbia University Press, 2002.
- . *Sfârșitul modernității*. Constanța: Editura Pontica, 1993.
- Vattimo, Gianni și Pier Aldo Rovatti. *Il pensiero debole*. Milano: Feltrinelli, 1983.
- Veith, Gene Edward. *Postmodern Times a Christian Guide to Contemporary Thought and Culture*.
Wheaton: Crossway Books, 1994.
- . *Guide to Contemporary Culture*. Leicester: Crossway Books, 1994.
- . *Postmodern Times a Christian Guide to Contemporary Thought and Culture*. Leicester:
Crossway Books, 1994.
- Vlăsceanu, Lazăr. *Sociologie și modernitate. Tranziții spre modernitatea reflexivă*. București:
Editura Polirom, 2007.
- Voltaire. *Opere alese*. București: ESPLA, 1957.
- W.A. Hooff Vissor T. *The Pressure of Our High Calling*. London: SCM Press Ltd., 1959.

- Walldorf, Friedemann. „Searching for the Soul of Europe: Missiological Models in the Ecumenical Debate on Mission in Postmodern Europe.” Rolv Olsen, ed. *Mission and Postmodernities*. Regnum Books International, 2011. 57-82.
- Walter Truett Anderson, ed. *The Truth About Truth: De-Confusing and Re-Constructing the Postmodern World*. New York: G.P. Putnam's Sons, 1995.
- Walter Truett Anderson, ed.,. *The Truth About Truth: De-Confusing and Re-Constructing the Postmodern World*. New York: G.P. Putnam's Sons, 1995.
- Waugh, Patricia. *Postmodernism*. London: Edward Arnold Publishers, 1990.
- Webber, Robert E. *Common Roots: A Call to Evangelical Maturity*. Grand Rapids: Michigan, 1978.
- Weber, Max. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. London: Unwin University Books, 1971.
- Welsch, Wolfgang. *Unsere Postmoderne Moderne*. Darmstadt: Akademie Verlag, 1993.
- White, Ellen G. *Acts of Apostles*. Mountain View: Pacific Press Publishing Association, 1911.
- . *Calea către Hristos*. Cernica: Editura Viață și Sănătate, 2017.
- . *Dietă și Hrană*. București: Editura Viață și Sănătate, 2015.
- . *Divina Vindecare*. București: Editura Viață și Sănătate, 2010.
- . *Faptele Apostolilor*. București: Editura Viață și Sănătate, 2014.
- . *Gospel Workers*. Washington DC: Review and Herald Publishing Ass., 1915.
- . *Gospel Workers*. Washington: Review and Herald Publishing, 1999.
- . *Mărturii către pastori*. București: Viață și Sănătate, fără an.
- . *Mărturii despre Biserică*. Vol. 5. Cernica: Editura Viață și Sănătate, 2017.
- . *Mărturii pentru Biserică*. Vol. 2. București: Editura Viață și Sănătate, 2011.
- . *Mărturii pentru Biserică*. Vol. 6. Cernica: Editura Viață și Sănătate, 2017.
- . *Minte, Caracter și Personalitate*. Cernica: Editura Viață și Sănătate, 2015.
- . *Parabolele Domnului Hristos*. Cernica: Editura Viață și Sănătate, 2015.
- . *Sfaturi către Biserică*. București: Editura Viață și Sănătate, fără an.
- . *Solii către tineret*. Cernica: Editura Viață și Sănătate, 2015.
- . *Testimonies to Ministers and Gospel Workers*. Mountain View: Pacific Press Publishing Association, 1923.
- . *The Desire of Ages*. Mountain View: Pacific Press Publishing Association, 1964.
- . *Viața lui Isus*. București: Editura Viață și Sănătate, 2015.
- White, Heath. *Post-Modernism 101*. Grand Rapids: Brazos Press, 2006.
- . *Postmodernism 101: A First Course for the Curious Christian*. Grand Rapids: Brazos Press, 2006.
- White, James Emery. *Meet Generation Z*. Grand Rapids: Baker Books, 2017.
- Wiersbe, Warren W. *Criza identității*. București: Editura Stephanus, 1996.
- Wilson, Bryan. *Contemporary Transformations of Religion*. Oxford: Oxford University Press, 1967.
- Woodford, Lucas. *Great Commissions, Great Confusion, or Great Confession? The Mission of the Holy Christian Church*. Eugene: Wipf & Stock Publishers, 2012.
- Woodrow, Ralph Edward. *Religia tainică a Babilonului*. Făgăraș: Editura Agape, 1996.
- Woodward, J.R. *Creating a Missional Church in Our Time: Equipping the Church for the Sake of the World*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2012.
- Zaitsev, Eugene. „Secularism and Postsecularism: Challenges for Evangelical Protestantism in Post-Sovietic Countries.” Bauer, Bruce. *Revisiting Postmodernism: An Old Debate on a New Era*. Berrien Springs: Department of World Mission Seventh-day Adventist Theological Seminary Andrews University, 2013. 347-366.